

[18. 7.]

BRIEF VAN DEN MINISTER.

*Aan den Heer Voorzitter
van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.*

'S-GRAVENHAGE, 24 October 1883.

Op bladz. 2 der Memorie van Beantwoording, naar aanleiding van het wetsontwerp tot verhooging en wijziging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1883 (n°. 18 der gedrukte stukken, zitting 1883-1884), werd door mij medegedeeld dat binnenkort een voorloopig verslag van de Commissie tot voorlichting betreffende de reorganisatie van 's Rijks werven kan worden te gemoet gezien, welk rapport ik bereid zou zijn aan de Kamer over te leggen. Ik heb thans de eer hierbij aan die toezegging te voldoen.

Mijnerzijde bestaat er geen bezwaar om dit rapport te doen drukken.

*De Minister van Marine,
F. L. GEERLING.*

[18. 8.]

BIJLAAG VAN DEN BRIEF VAN DEN MINISTER.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Marine.

'S-GRAVENHAGE, 22 October 1883.

Bij Uwer Excellentie's schrijven van 23 Juli 1883, letter D n°. 41, werd ons medegedeeld, dat wij bij Koninklijk besluit van 19 Juli te voren n°. 16, op Uwer Excellentie's voordracht, in commissie waren benoemd, ten einde, ter Uwer voorlichting, de vraag te beantwoorden, in hoever door eene reorganisatie van het beheer van 's Rijks werven, in verband met de nieuwe en nog in wording zijnde waterwegen in ons land, vereenvoudiging en bezuiniging is tot stand te brengen.

Uit dit schrijven mochten wij tevens ontwaren, dat de aanleiding tot de benoeming onzer commissie gezocht moest worden in de toezegging, door uwen ambtsvoorganger gedaan, bij gelegenheid van de door den heer STORK ingeleide gedachtenwisseling in de zitting van de Eerste Kamer der Staten-Generaal op 26 Januari 1883.

Bij brief van 31 Juli 1883, lit. D, n°. 80, vereerde Uwe Excellentie ons alsnog met een bundel bescheiden, bevattende een historisch overzicht betrekkelijk aanbesteding van 's lands schepen en vaartuigen van oorlog bij particulieren, nota's van de heeren chef der afdeling Materieel, inspecteur over de artillerie, hoofdingenieur-adviseur voor scheepsbouw, en inspecteur van stoomvaartdienst, en een brief van den heer dr. B. J. TIDEMAN, dd. 29 Januari 1883, n°. 64, geheim, aan Uwen ambtsvoorganger gericht. Uwe Excellentie deed ons die bescheiden toekomen » ter kennisneming » en » ten einde van den inhoud zooveel nodig bij de beraadslagingen der commissie gebruik te doen maken ».

Ten volle doordrongen van het hooge gewicht der ons opgelegde taak, hebben wij ons de moeilijkheden daarvan, van den aanvang af, niet ontveinsd.

Toch meenden wij niet te kunnen volstaan met een ant-

woord op de vraag, zooals die in Uw schrijven van 31 Juli voornoemd aan ons is gesteld. Het kwam ons namelijk voor dat, indien de gedachtenwisseling tusschen de heeren STORK en REGOUT en den Minister TAALMAN KIP de aanleiding was voor de benoeming onzer commissie, dan ook de vraag moest worden besproken of 's lands belang het behoud van 's Rijks werven vordert, dan wel, meer dan tot nu toe geschiedde, aan het voortbrengingsvermogen der particuliere nijverheid kan worden toevertrouwd.

Dit toch, de noodzakelijkheid der instandhouding van Rijkswerven, is het cardinale punt, dat in de zitting der Eerste Kamer van 26 Januari 1883 door den heer STORK werd in twijfel getrokken, dat ook herhaaldelijk in de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter sprake kwam, en dat telkens op nieuw in den lande wordt bediscussieerd, niettegenstaande het van Regeeringswege steeds werd verdedigd en ook de parlementaire enquête in het jaar 1862 naar den staat der zeemacht gehouden, tot de slotsom leidde dat de Rijkswerven niet konden worden gemist.

En dat ook Uwe Excellentie vermoedde dat dit punt in onze commissie zou worden behandeld, meenen wij te mogen besluiten uit de zinsnede in Haar meergenoemd schrijven van 23 Juli, luidende: » Hoewel ik daardoor geenszins invloed op uwe beraadslagingen wensch uit te oefenen, gevoel ik mij niettemin verplicht mede te deelen, dat naar mijn oordeel één werv van aanbouw voor de marine moet behouden blijven, zooals thans het geval is. » Voorts uit Uwer Excellentie's opdracht aan den heer directeur van de modelkamer en van de bibliotheek van het Departement van Marine om het hooger genoemd historisch overzicht samen te stellen en aan de heeren chefs en inspecteurs van diensten om dit overzicht » aan te vullen met alle bemerkingen en beschouwingen waardoor wordt aangetoond dat het instandhouden van één groote werv van aanbouw voor Nederland allernoodzakelijkst is en dat het bouwen bij particulieren alleen kan plaats hebben in beperkten zin ».

Wij meenden derhalve dat wij onze bevoegdheid niet te buiten zouden gaan, wanneer wij, in het belang eener volledige behandeling van het onderwerp, onze werkzaamheden aanvingen met het onderzoek naar de alles overheerschende vraag:

Vordert 's lands belang het behoud van Rijkswerven voor aanbouw, herstelling, in- en buitendienststelling en onderhoud van materieel voor de zeemacht?

Daartoe besloten zijnde, werd deze vraag, na rijpe overweging, door ons allen bevestigend beantwoord en wel op de navolgende gronden.

Eene Rijkswerf heeft drieledig karakter, als:

- a. inrichting van nijverheid;
- b. onderdeel eener maritieme stelling in eene oorlogshaven, basis en depot voor militaire handelingen;
- c. instelling van voorzorg.

Ad a. Als instelling van nijverheid ware het behoud eener Rijkswerf moeilijk te verdedigen tegenover het gezonde beginsel dat, behalve voor monopolien, de uitoefening van bedrijven van nijverheid niet ligt op den weg en in de roeping van het publiek gezag.

Strijd en prikkel voor het bestaan, de welvaart en den bloei ontbreken. Er wordt gearbeid zonder mededinging en tastbaar persoonlijk belang. Alleen de hoogere drijfveeren van plicht, eergevoel, vaderlandsliefde, zelfvoldoening, dringen tot toewijding. Tijd en geld, de factoren welke de voortbrenging van den gewonen nijvere beheerschen, zijn slechts onbestemd werkzaam. *Dezen* staat slechts de opbrengst van eigen arbeid ten dienst, eene Rijks-administratie daarentegen verwerkt de sommen, welke de rekbare openbare geldmiddelen beschikbaar stellen, zonder jaarlijksche balans welke kosten en uitkomsten doet vergelijken, zonder contract, boete en toezicht van den belanghebbenden besteder. Het bedrijf geschiedt huishoudelijk, besteder en aannemer zijn één; elk dienstjaar met zijne versche fondsen kan goedmaken wat in het vorige moent zijn te kort gekomen. Feilen zijn licht in eigen boezem te bedekken; de verantwoording jegens de weinig belangstellende openbare

meening is licht; die aan 's lands Vertegenwoordiging lost zich op in een enkel periodiek debat, soms beheerscht door overwegingen vreemd aan het bedrijf.

Dit alles in aanmerking genomen, is de bewering niet gewaagd, dat het behoud van Rijkswerven op zwakken economischen grond staat. Het zal later op den weg der commissie liggen om te trachten, hoe moeilijk de vergelijking tusschen Rijks- en particuliere inrichtingen ook moge zijn, met cijfers aan te toonen dat het Rijk duurder werkt dan een gewoon nijvere. Voorloopig schijnt zulks onnoodig, aangezien de geldelijke uitkomsten, naar haar oordeel, den doorslag niet mogen geven. Ook in het buitenland is men van de waarheid dezer stelling overtuigd; de heer E. LAMY, schat in een zeer belangrijk opstel, 't welk te vinden is in de *Revue des Deux Mondes* van November 1882, Rijks werk 20 percent duurder dan particuliere arbeid; en toch is er geen mogendheid, die eene zeemacht van eenige betekenis bezit, die niet Rijkswerven in stand houdt. De verklaring van dit verschijnsel ligt dan ook in hetgeen onmiddellijk volgt.

Ad. b. Eene Rijkswerf is een onderdeel eener maritieme stelling; basis en depot voor militaire handelingen. De bestemming en werkkring van eene dergelijke inrichting zijn namelijk niet beperkt tot den bouw, de wijziging en de herstelling van oorlogsschepen en verder materieel voor de zeemacht; zij moet, in verband en samenhang met dat bedrijf, de talrijke middelen en bronnen omvatten, welke 's lands vloot in staat stellen tot de maritieme en militaire handelingen, die in gewone omstandigheden en bovenal in oorlogstoestanden van haar kunnen worden verlangd.

De Nederlandsche zeemacht bestaat uit een 111tal groote en kleine oorlogsvaartuigen, waarvan in gewone omstandigheden een 30tal in dienst en een 80tal in reserve zijn. Voor zooverre zij in dienst is, vereischt zij periodiek herstelling, wijziging en vernieuwing; in of buiten dienst vraagt zij voortdurend onderhoud. In tijden van spanning en gevaar moet zij binnen het tijdsverloop van enkele dagen, in haar geheel, voor den strijd worden uitgerust. Van daar zeer bijzondere eischen voor het onderhoud en den aanwezigenden voorraad.

Ten einde aan dit alles te kunnen voldoen, zijn noodig:

1°. natte dokken en hellingen, waarin of waarop de vaartuigen worden bewaard, onderhouden en voor den dienst uitgerust;

2°. droge dokken, waarin de ijzeren rompen periodiek worden schoongemaakt en geschilderd, opdat de schepen hun vol vermogen kunnen uitoefenen en waarin de vereischte herstellingen onder de waterlijn plaats vinden;

3°. magazijnen en parken tot berging van den voorraad aan tuigen, uitrustingsgoederen, geschut, affuiten, draagbare wapenen, ammunitie, torpedo's, gereedschappen, steenkolen, levensmiddelen, kleedingstukken, om kort te gaan van alles wat tot de volledige uitrusting van een oorlogsschip behoort.

Voorts zijn niet minder noodig:

4°. inrichtingen voor wetenschappelijke en technische proeven;

5°. gebouwen, dienstbaar voor de opleiding van personeel voor de zeemacht;

6°. kazernen;

7°. hospitalen.

Eindelijk, last not least:

8°. personeel, en wel zeer geoefend en vertrouwd personeel, dat de verstrekte bevelen en de noodige werkzaamheden met oordeel weet ten uitvoer te brengen.

Sommige dezer middeelen zijn onafscheidelijk van eene

werf van aanbouw of herstelling; de meesten zouden toch voorhanden moeten zijn, ook al liet de Staat, gesteld 't ware mogelijk en raadzaam, zijne oorlogsvaartuigen alleen bij particulieren bouwen en herstellen.

Ad c. De Rijkswerf eene instelling van voorzorg.

Het materieel der zeemacht is een middel tot handhaving der onzijdigheid of onafhankelijkheid van het Rijk, tot bescherming der overzeesche bezittingen en tot bevordering zijner belangen in den vreemde. Om steeds over dit middel te kunnen beschikken, behoort de eerste zorg, het mikpunt van het beleid van elk stelsel te zijn, het bezitten, kweeken en onderhouden van eene kern van middelen, ook voor het materieel, geschikt en van voldoende vermogen tot groote uitzetting bij oorlogstoestanden. Deze komen in onze eeuw zoo plotseling en verlopen zoo snel, dat het vermogen immer moet zijn voorbereid en in bruikbaren staat gehouden. Zij kunnen 40 jaar op zich laten wachten en ook binnen 14 dagen overvallen. En dan zal in eene week meer moeten gebeuren dan anders in eene maand. Tijd wordt de eerste, zoo niet de eenige factor; de uitgaaf krijgt minder gewicht. Als de menigte vaartuigen en voorwerpen, na een eersten strijd voor de binnenlandsche verdediging gehavend, niet in het kortst denkbaar tijdsverloop in staat worden gesteld dien te hervatten, kan alsnog alles verloren zijn. Een zware eisch en plicht dus, waarvan alles of niets de uitkomst kan wezen, tegenover welke alle nevenquaestieën betekenis verliezen. — Faalt de vervulling, kan hetgeen jaren en eeuwen lang schatten in geld, talent en arbeid heeft gekost, in het beslissend oogenblik niet beantwoorden aan de aangewezen bestemming, dan leert de geschiedenis zijne onwaarde. De lasten zijn dan nutteloos geweest. — In en voor vrede-toestanden kan het Rijk evenals een ieder het noodige aanschaffen en herstellen, waar en zoo het best acht. Het nationaal belang verdort echter, dat men ook voor oorlogstoestanden voorbereid zij, en voor dat doel, redelijk opgevat, zijn aanzienlijke uitgaven, afwijking van goede economische regelen, heestappen over bedenkingen, alleszins gewettigd. Geen gulden overbodig of verkeerd uitgegeven, doch ook geen miljoenen ontzien, als zij werkelijk naar het gewenschte doel brengen.

Evenals vestingen, leger, waterkeeringen, brandweer, inrichtingen voor de openbare gezondheid enz., zijn ook Rijkswerven instellingen van voorzorg, welke in 't leven worden geroepen en zorgvuldig onderhouden, welker noodzakelijkheid niet uit dubbeltjes en centen blijkt, doch die niettemin onmisbaar zijn.

Uit het aangevoerde onder *b* en *c* blijkt voldoende, dat de Staat zijne gewichtige taak met betrekking tot 's lands vloot niet geheel aan particulieren mag overlaten, zich niet afhankelijk mag stellen van den wisselvalligen, onzekeren toestand hunner ondernemingen, al stelt men de gedachte ter zijde aan werkstakingen, coalitie, dwang of onlusten in de kritieke oogenblikken. Voor spoorwegen, andere middeelen van vervoer, waterkeeringen, kunstwerken, kan eene andere wijze van zien toegang vinden. Het geheele volk is voor die zaken bondgenoot om voor een monopolie van particulieren minder nadeel te duchten; maar oorlog is een zuiver gouvernementeel bedrijf, zoodat de Staat ook zelf de middelen daartoe behoort te bezitten.

Tot eigenlijken aan- of afbouw van eenige betekenis zal in oorlog tijd ontbreken. Verlangt men echter dat alsdan herstellingen vlug en goed zullen geschieden, dan behoort er ook een staf van geoefend personeel aanwezig te zijn, die niet anders gevormd kan worden dan op eene werf van aanbouw.

Daargelaten nog dat de besteding van herstellingswerken niet altijd mogelijk is, aangezien de kosten dikwerf moeilijk te voren te ramen zijn, kan geen werf uitsluitend van reparatiewerk bestaan, geen personeel geschikt blijven voor het spoedig en deugdelijk uitvoeren van herstellingen, indien chefs en werklieden niet nu en dan gebezigd worden tot de constructie van de voorwerpen, welke zij repareren moeten. Dit is dan ook het argument voor het behoud van Rijkswerven van aanbouw. Voor Nederland schijnt echter ééne werf van aanbouw voldoende, het daár gevormde personeel kan ook over de andere werven worden verdeeld en de oefening telkens door detacheringen worden onderhouden.

Nopen derhalve politieke, militaire en technische eischen tot de instandhouding van eigen inrichtingen voor aanbouw, herstelling, in- en buitendienststelling en onderhoud van materieel voor de zeemacht, het economisch belang van den Staat dwingt daarentegen tot het zoeken naar een geschikt minimum tegenover de totale behoefte. De Regeering zorge dat dit minimum uitstekend zij door vlugheid, kracht en technische waarde, model en leider der particuliere nijverheid, doch gebruike deze laatste tot aanvulling. Zij vergete nimmer van welke onschatbare waarde de hulp van particulieren haar in oorlogstijd *kan* zijn, indien zij in vreedestijd gewend werden aan het bewerken van het materieel voor de zeemacht. In plaats van tegenstelling van het Rijk en de particulieren, wordt naar aansluiting en samenwerking gezocht, een wedstrijd gevoerd in het leveren van goed, net, vooral vlug — dat is ook goedkoop — werk.

Er wordt echter beweerd, en Uwer Excellenties ambtelijke raadgevers doen dit blijkens hunne nota's, dat de particuliere nijverheid in *Nederland* niet in staat is groote werken voor de zeemacht op zich te nemen, dat het niet altijd mogelijk is door voldoende toezicht de vereischte waarborgen voor deugdelijkheid van het werk te verkrijgen. Wanneer het behoud van Rijkswerven, zelfs alleen van aanbouw, enkel op dien grond moest worden betoogd, de commissie gelooft dat men licht op dat terrein geslagen zou zijn.

De Nederlandsche nijverheid heeft inderdaad bewezen dat zij, onder zeer gewaardeerde leiding en medewerking van 's Rijks ambtenaren, volkomen in staat is om de moeilijkste werkvraagstukken voor het zeezeven op te lossen.

Dat zij enkele samenstellende deelen uit het buitenland moet ontbieden, kan niet als argument gelden tegen aanbouw bij particulieren, want het Rijk handelt evenzoo. Wanneer zij gepantserde vaartuigen, compound stoomwerktuigen van meer dan 3000 J. P. k., torpedobooten, punt- en ringgranaten, groote stoomers voor de Oceaanvaart, kompassen, tijdmeters enz., naar behooren weet te leveren, wat blijft er dan over, dat zij niet zou kunnen vervaardigen? Wijlen de hoogst bekwame hoofdingenieuradviseur voor het vak van scheepsbouw dr. B. J. TIDEMAN wees reeds op de inconsequentie, waarmede hij zich nooit heeft kunnen vereenigen, om, ten aanzien van den bouw van

scheepsstoomwerktuigen en ketels, een ander stelsel te volgen dan ten aanzien van scheepsrompen. De argumenten hiervoor door den inspecteur van stoomvaartdienst aangevoerd, hebben de commissie geenszins kunnen overtuigen. Een tegenwoordig oorlogsschip, als de type »*Atjeh*», verschilt veel minder van een gewonen handelsstoomer van gelijke grootte, als voor 50 jaren een houten oorlogsvan een houten koopvaardijfregat. En het historisch overzicht, in de nota's ontwikkeld, schijnt ons niet vrij van eenzijdigheid. Om dit door feiten te staven, zou de commissie zich echter moeten wikkelen in een eindeloozen en onvruchtbaren strijd, die haar geheel overbodig voorkomt, aangezien zij vermeent krachtiger en afdoender argumenten ten behoeve van het behoud van Rijkswerven te hebben aangevoerd, terwijl zij vertrouwt dat de Regeering voort zal gaan, evenals zij tot nu toe deed, allerlei en daaronder zelfs het meest vertrouwen eischend werk aan de Nederlandsche nijverheid op te dragen.

Tot dusver met onzen arbeid gevorderd zijnde, kwam het ons voor dat Uwe Excellentie wellicht prijs zou stellen om bij voorloopig rapport daarvan kennis te dragen. Wij zullen ons thans onverwijld bezig houden met het onderzoek naar de vragen, in hoeverre de drie bestaande Rijkswerven noodig zijn en door reorganisatie van het beheer vereenvoudiging en bezuiniging is aan te brengen.

De Commissie,

- (get.) F. G. E. MERKES VAN GENDT, *Voorzitter.*
 (get.) D. L. WOLFSON, }
 (get.) P. SMIT JR., } *Leden.*
 (get.) C. L. LODER C.LZN., }
 (get.) H. M. VAN DER WIJCK, *Lid en Secretaris.*

Voor eensluidend afschrift,

*De Secretaris-Generaal
 bij het Departement van Marine,*

H. M. v. D. WIJCK.

